

GRZESZAK Anna

Varsói Egyetem
Magyar Tanszék
Varsó, Lengyelország
anna.grzeszak@uw.edu.pl

KALETA Damian

Varsói Egyetem
Magyar Tanszék
Varsó, Lengyelország
damiankaleta@uw.edu.pl

A MAGYAR NYELV KÉPE A LENGYEL FILMBEN

Obraz języka węgierskiego w polskich filmie

Slika mađarskog jezika u poljskom filmu

The Image of the Hungarian Language in Polish Cinematography

A tanulmány a világ nyelvi képével kapcsolatos, főként lengyel etnolingvisták által végzett kutatások áramlatába illeszkedik. Célunk annak a rekonstruálása, hogyan működik a magyar nyelv képe a lengyelek nyelvi tudatában az 1945 után forgatott lengyel filmek és televíziós sorozatok elemzése alapján. Az elemzésből nyert ítéleteket a hozzáférhetőség, a pontosság és a részletesség szempontjából értékeljük. Így választ kapunk arra a kérdésre, hogy a lengyelek hogyan érzékelik a magyar nyelvet, és hogy a lingvisztikai kutatások alapján megalapozottak-e a nyelvről alkotott elképzeléseik.

Kulcsszavak: a világ nyelvi képe, kulturális nyelvészet, népi nyelvészet, magyar nyelv, lengyel film és sorozat

Bevezetés és módszertani feltevések

A világ nyelvi képe olyan fogalmi struktúra, amelyben tükröződnek az adott közösség, kultúra vagy hagyomány által a világról alkotott köznyelvi ítéletek. Ahogy Bartmiński írja, „a valóság köznyelvi értelmezése az átlagos nyelvhasználó szemszögéből az ő mentalitását tükrözi, az ő nézőpontjának és igényeinek felel meg”¹ (Bartmiński 2009, 14). Egy adott nyelv nyelvtani és lexikai tulajdonságainak, frazeológiai összetételeinek és kulturális szövegeinek elemzésével rekonstruálható a valóság vizsgált töredékének a használók tudatában működő képe. Így beszélhetünk például egy adott nyelvben a ló, az isten, az anya, a virágok vagy bármely más dolog képéről. Célunk az 1945 után készült lengyel játékfilmekben és tévésorozatokban elrejtett magyar nyelv képének rekonstruálása.

A tanulmányt egyrészt a lengyel etnolingvisták által végzett kutatások, másrészt a népi nyelvészet (*folk linguistics*) feltevései ihlették. Az előbbiből a nyelvben és kultúrában rögzült világkép rekonstruálásának gondolatát vettük át (Bartmiński 2009; vö. még Bańcerowski 1999). Feltételezzük, hogy minden kultúrában kialakult a valóság magyarázatának saját, egyedi módja, amely eltérhet attól, ahogyan a tudósok leírják a világot. A világnak ezek a kulturális reprezentációi értékítéletek formájában mutathatók be. Ilyen ítéletekre példák a következő mondatok, amelyek a lengyel és a magyar anya sztereotípiáját egyaránt leírják (Bartmiński 2008, 51; Bańcerowski 2006, 266):

1. gondoskodik,
2. tanít,
3. eltakar a gonosz világ elől.

Az ilyen jellegű ítéleteket a népnyelvészeti képviselői elsősorban a nyelvi adatok elemzési eredményei alapján fogalmazzák meg, beleértve a művészi szövegek adatait is. Feltételezzük, hogy a populáris kultúra szövegei is tartalmazzanak kulturálisan specifikus világképeket, így ezek a szövegek forrásul szolgálhatnak az adott kultúrában továbbörökített világképre vonatkozó ismereteknek.

A népi nyelvészet fő áramlatához kapcsolódó kutatókat követve mi is azt a meggyőződést valljuk, hogy hasznos megvizsgálni, mit gondolnak és mondanak a nyelvről nem nyelvészek (Preston 2018, 376), és hogy a nyelvről alkotott köznyelvi ítéletek leírhatók a nyelvi jelenségek körének hozzáférhetőségével (*availability*), pontosságával (*accuracy*) és specifikusságával (*specificity*) (Preston 1996; 2018, 377). A három megkülönböztető jegy közül az elsővel meghatározható, hogy a nyelv vagy a nyelvi tények mely jellemzői hozzáférhetőek a nem

---

¹ „(...) jest potoczną interpretacją rzeczywistości z punktu widzenia przeciętnego użytkownika języka, oddaje jego mentalność, odpowiada jego punktowi widzenia i jego potrzebom”.

szakember tudata számára, és melyek maradnak észrevétlenek. A másodikkal meghatározható, hogy a nyelvről alkotott köznyelvi ítéletek milyen mértékben állnak összhangban azzal, amit a kortárs nyelvészek igaznak tartanak. A harmadik megkülönböztető jegy viszont lehetővé teszi annak megállapítását, hogy a leírt észlelések felületes megfigyeléseken alapulnak-e, vagy nagyobb részletesség jellemzi-e őket.

Elemzésünk a következő lépésekből állt. Először összeállítottuk azoknak a lengyel filmeknek a listáját, amelyekben magyar mondatok szerepelnek. Csak az 1945 után készült játékfilmeket vettük figyelembe. Tekintetbe vettük mind a lengyel gyártású, mind a más országgal koprodukcióban készült filmeket, azonban kikötöttük, hogy csak a lengyel rendezők által készített filmeket elemezzük.

A filmek listájának összeállítása után elemeztük azokat a jeleneteket, amelyekben elhangzott valami magyarul. Megnéztük, hogy ki, milyen módon, milyen okból és milyen célból beszélt magyarul. Figyelembe vettük azt is, hogy a magyar nyelv használata milyen reakciókat váltott ki a film nem magyarul beszélő szereplőiből. Az elemzés eredményei alapján megfogalmaztunk egy sor olyan ítéletet, amelyek véleményünk szerint tükrözik azt, hogyan érzékelik a lengyelek a magyar nyelvet. A munka utolsó szakasza ezen ítéletek leírása volt a nyelvi jelenségek pontosságá, részletessége és hozzáférhetősége szempontjából.

Elemzett filmek

A lengyel játékfilmeknek az általunk összeállított listája, amelyekben magyarul hangzanak el mondatok, tizenhárom filmet ölel fel. Az összegyűjtött filmek közül három valamilyen tévésorozat epizódja, a többi egész estés mozifilm. Túlnyomó többségük vígjáték, csak a *Hajtó*, *A konferanszié* és a *Rokonság* képvisel más műfajt. Az első két film dráma, a harmadik pedig szappanopera. Az alábbiakban az elemzett filmek listája következik, keletkezésük sorrendjében.

1. *Hajtó*² (*Naganiacz*), 1963, rend. Ewa Petelska és Czesław Petelski, Lengyelország
2. *Kék, mint a Fekete-tenger* (*Niebieskie jak Morze Czarne*), 1971, rend. Jerzy Ziarnik, Lengyelország
3. *Negyvenéves (40-latek)*, a 17. epizód: *Öreg róka, avagy a kristály* (*Cwana bestia, czyli kryształ*), 1977, rend. Jerzy Gruza, Lengyelország
4. *A konferanszié* (*Wodzirej*), 1977, rend. Feliks Falk, Lengyelország

² Az 1., 2., 3., 8., 10. és 13. számú filmet nem mutatták be Magyarországon. A címüket a cikk szerzői fordították magyarra.

5. *Mit csinálsz velem, ha elkapsz?* (*Co mi zrobisz, jak mnie złapiesz?*), 1978, rend. Stanisław Bareja, Lengyelország
6. *K. u. k.-szökevények* (*C. K. Dezerterzy*), 1985, rend. Janusz Majewski, Lengyelország–Magyarország
7. *Nem vagy te intéző* (*Nic śmieszego*), 1995, rend. Marek Koterski, Lengyelország
8. *Tökfej, avagy az utolsó agysejt* (*Job, czyli ostatnia szara komórka*), 2006, rend. Konrad Niewolski, Lengyelország
9. *Halló, Hans!* (*Halo, Hans! Czyli nie ze mną te numery*), a 4. epizód: *Sógor* (*Szwagier*), 2007, rend. Wojciech Adamczyk, Lengyelország
10. *Rokonság* (*Klan*), a 3312. epizód, 2018, rend. Paweł Chmielewski, Lengyelország
11. *Madártej* (*Zupa nic*), 2021, rend. Kinga Dębska, Lengyelország
12. *Hogyan lettem szerelmes egy gengszterbe?* (*Jak pokochałam gangstera?*), 2021, rend. Maciej Kawulski, Lengyelország
13. *Egy rém lengyel család* (*Świat według Kiepskich*), az 573. epizód, 2021, rend. Adek Drabiński, Lengyelország

A fent említett filmek különböző idősíkokban játszódnak. A *K. u. k.-szökevények* (1985) című film az első világháború végén a magyar vidéken állomásozó többnemzetiségű osztrák hadsereg katonáiról szól. A *Hajtó* (1963) és a *Halló, Hans!* című sorozat egyik epizódja (2007) a második világháború idején játszódik, lengyel földön. Mindkét film magyar szereplőket vonultat fel. Ezek a *Hajtó*ban zsidók, akik egy transzportról menekültek, míg a *Halló, Hans!* című filmben egy magyar színésznő, aki azért került lengyel területre, hogy egy német filmben szerepeljen. A *Kék, mint a Fekete-tenger* (1971) az azonos (1977) című tévésorozat egyik epizódja. A *Mit csinálsz velem, ha elkapsz?* (1978) és a *Madártej* (2021) című filmek pedig a kommunizmus idején élő lengyelekről szólnak, akik Magyarországon kötnek ki üzleti útjuk során, vagy kereskedelmi, turisztikai céllal érkeznek oda. A *Nem vagy te intéző* (1995), a *Tökfej, avagy az utolsó agysejt* (2006) című filmek, valamint a *Rokonság* (2018) és az *Egy rém lengyel család* című sorozatok epizódjai az alkotók korabeli Lengyelországában játszódnak. Az első három említett film mindegyikében szerepel egy-egy magyar szereplő, aki Lengyelországban tartózkodik. Ezek a főszereplő szeretője, egy nagykövet és egy filmrendező. Az *Egy rém lengyel család* című film viszont az elemzett filmek közül az egyetlen, amelyben nem szerepel magyar. A magyar nyelv a főszereplő álomjelenetében jelenik meg, és az álomban magyarul beszélő személy a felesége, egy lengyel nő.

A magyar nyelv rekonstruált jellemzői

A filmek túlnyomó többségében a magyar nyelvet **érthetetlennek** ábrázolják (**1. jellemző**). A filmek több mint felében olyan jelenetek vannak, amelyekben egy magyar, vagy egy magyar nő mond valamit a lengyel szereplőknek, akik semmit nem értenek az elhangzottakból. E jelenetek egy része a főszereplők első külföldi útja során játszódik, és a körülöttük lévő emberek által beszélt, számukra érthetetlen magyar nyelv csak fokozza zavarodottságukat. Ilyen jelenetre példa a *Kék, mint a Fekete-tenger* (1977) című tévésorozat egyik részlete, amely a budapesti repülőtér kifutópályáján játszódik. Stefan Karwowski igazgató, a sorozat főszereplője, egy külföldi utazásokban jártas kolléga társaságában utazik Magyarországra. Miután a férfiak leszálltak a repülőgépről, hosszú ideig tanácstalanul keringenek, és azt a személyt keresik, akinek érkezésük után fel kellett volna vennie őket. A repülőgép mellett egy többfős delegáció várakozik virágokkal. Egy hölgy a küldöttség és a gép lépcsője között futva magyarul érdeklődik Karwowski igazgató úr felől, de Karwowski és Bliniak nem értik, ezért nem mennek oda hozzá. Végül a nő azonosítja őket, és kiderül, hogy a többfős delegáció Karwowskit és Bliniakot várja.

A magyar nyelv érthetlenségét érdekes módon használták ki a *Kék, mint a Fekete-tenger* (1971) című film készítői. A legtöbb jelenet Bulgáriában játszódik, ahová egy igazgatócsoport érkezett Lengyelországból. Az igazgatók elégedetlenek a szálláskörülményekkel, és azt követelik, hogy beszélhessenek a tábor parancsnokával, aki azonban nagyon vonakodik beszélni velük. Elbújik előlük, a lengyel igazgatókkal pedig egy kolléganője foglalkozik, aki bolgár. A nő úgy tesz, mintha magyar lenne, aki csak magyarul beszél, és emiatt teljesen értetlenül áll az igazgatók lengyel, orosz, olasz, német és angol nyelven elhangzó panaszai előtt. Az, hogy a nő úgy dönt, hogy csak magyarul beszél a lengyel vendégekkel, gyakorlatilag meggátolja a kommunikációt. Az igazgatók rezignáltan elsétálnak.

A magyar nyelvet néha lengyelek is beszélik a filmekben. Az *Egy rém lengyel család* (2021) című sorozat egyik epizódjának főszereplője egy éjszaka azt álmodja, hogy a felesége kulináris videóblogot készít. A kamera előtt magyar krumplis palacsintát készít, és egy ponton átvált magyarra. Az álom a főszereplő rémálma, melynek fontos eleme, hogy a felesége érthetetlen nyelven beszél hozzá.

Érdemes megemlíteni, hogy a filmek utómunkálatai során bevezetett megoldások is segítik megalkotni a magyarnak mint érthetetlen nyelvnek a képét. A tizenhárom elemzett filmből tizenkettőben egyetlen magyarul elhangzott szöveget sem fordítottak lengyelre. Kivételt képez a *Kék, mint a Fekete-tenger* (1971), amelyben az egyik jelenetben feliratokat vezettek be. A másik, már említett részletben, melyben a bolgár nő magyarnak adja ki magát, az általa kimondott egyes

mondásokat („Nem tudom” és „Csókolj meg!”) az egyik lengyel szereplő lefordította, egyértelműen azt sugallva a többi férfinak, hogy ezek alapvető mondatok, és bárki ismerheti a jelentésüket, aki gyakran jár külföldön. Ugyancsak figyelemre méltó az a nyelvi megoldás, amelyet a *K. u. k.-szökevények* (1985) című filmben alkalmaztak. A film főszereplői az osztrák–magyar hadsereg különböző nemzetiségű katonái: lengyelek, magyarok, zsidók, csehek, délszlávok, németek és osztrákok. Egy ilyen közösségben a német volt az uralkodó kommunikációs nyelv, amelyet sok más nyelv mellett beszéltek. A film azt a konvenciót követi, hogy minden szereplő lengyelül beszél, legfeljebb elszigetelt német mondatokat szőnek bele időnként, hogy a néző tudja, a beszélgetés valójában németül folyik. Egyetlen jelenetben adták fel ezt a nyelvi megoldást, és hagyták, hogy a lengyeltől eltérő nyelv teljes mértékben megszólaljon. Ez éppen a magyar nyelvű jelenet, amelyben a szökevények Budapestről menekülnek, és egy arra járó nőtől útbaigazítást kérnek a vasútállomáshoz. A nő magyarul válaszol nekik. Gyorsan, hosszan és bonyolultan beszél. A szökevények ebből nem sokat értenek, és mivel sietnek a vonathoz, nem várják meg, amíg a magyar nő befejezi a beszédet. A nő egyedül marad, de nem veszi észre, hogy beszélgetőpartnerei elmenekültek, és tovább magyarázza, hogyan jutnak el az állomásra.

Azoknak a jeleneteknek, melyekben a magyar szereplő egy semmit nem értő lengyelrel beszélget, a film cselekménye szempontjából nem feltétlenül van jelentősége. Néha csak a komikus hatás kedvéért kerülnek bele a filmbe. Ezt a hatást általában fokozza a magyar szereplő gyors beszédtempója és az elhangzó mondatok nagy száma. Így a magyar nyelv egy másik jellemzője is rekonstruálható: a magyar nyelvet **gyorsan beszél** (2. jellemző). A *Mit csinálsz velem, ha elkapsz?* (1978) című filmben van egy jelenet (amely egyébként a lengyel nézők körében rendkívül népszerű), amelyben erősen ki van emelve ez a jellegzetesség. A részlet Magyarországon játszódik, és felvonultatja a film főszereplőjét, egy lengyel nagyvállalat igazgatóját, Krzakoskit, valamint két magyar titkárnőt. Krzakoski egy irodában ül a telefon mellett, kezében a kagylóval, és sikertelenül próbálja elérni Varsót. Az egyik magyar nő élénken mesél a másíknak a háttérben a barátnője házassági gondjairól. Krzakoski félbeszakítja őket, és lassan, tisztán, leegyszerűsített lengyel nyelven mondja, hogy telefonálni szeretne Varsóba. Erre a titkárnő azonnal magyarul, gyorsan és sok szóval válaszol neki, hogy nincs kapcsolat, és nem működnek a telefonok. Krzakoski nem érti, ezért a titkárnő folytatja, és sok-sok szóval elmagyarázza, hogy vihar volt, és egy oszlop kidőlt, de gesztusokkal segít Krzakoskinak, hogy az megértse, amit mond. Krzakoski még mindig nem érti, ezért a titkárnő átvált egyszerűsített magyarra, és azt mondja: „Warszawa nincsen. Nincsen Varsó. *Warszawa nie ma.*” Krzakoski megkérdezi, hogy lebontották-e, mire a titkárnő azt válaszolja: „Igen, igen”, ezután hátrafordít Krzakoskinak, és folytatja a beszélgetést a kolléganőjével.

Ebben a jelenetben egy bizonyos aszimmetria körvonalazódik, amely néhány más filmben is jelen van. A lengyel és a magyar főszereplő közötti sikertelen kommunikáció jeleneteiben általában csak a lengyel az, aki nem érti a magyar beszélgetőpartnert. Ha a lengyel egyben a beszélő fél is, és lengyelül válaszol a magyarnak, a magyar általában tökéletesen tisztában van a neki címzett mondatok jelentésével.

Nem minden lengyel film tulajdonította a magyar nyelvnek a fent említett jellemzőket. A *Hajtó* (1963) című háborús dráma kitör a sémából. A film 1944 végén játszódik, és a vidéken élő lengyel Michał és egy magyar zsidó lány kapcsolatát meséli el. A lány egy tucatnyi fogollyal együtt megszökött egy transzportról, és Michał lakhelye közelében rejtőzködik. Egy nap megszólítja a lengyelt, és segítséget kér tőle. Michał élelmet visz a zsidóknak, segít nekik elrejtőzni, és később a foglyok többségének tragikus halála után, hazaviszi a lányt. A szereplők végig anyanyelvükön kommunikálnak egymással. Mindketten lassan, kevés szót használva beszélnek, és úgy tűnik, tökéletesen megértik egymást. A magyar nyelv a *Hajtó*ban idegen nyelv. Ebben a filmben nem tulajdonítanak neki semmilyen plusz tulajdonságot.

A magyar nyelvet érdekesen ábrázolja a *Hogyan lettem szerelmes egy gengszterbe?* (2021) című film is. Ez az egyetlen lengyel film, amelyben a magyar epizódszereplő kifejezetten negatív karakter. A film Nikodem Skotarczaknak, Lengyelország egyik legnagyobb gengszterének igaz történetét meséli el. Az egyik jelenetben a fiatal Nikodem Budapestre utazik, hogy leszámoljon egy ottani bandával. Mivel még nem tudja visszafizetni az adósságát, pisztolyt szegez a mellkasának István, egy magyar gengszter. Nikodem lengyelül mesél egy viccet, hogy oldja a feszültséget. István nem érti, miről beszél a lengyel, de válaszul ő is mond egy viccet magyarul, amit viszont Nikodem nem ért. A két főszereplő nem tudja, miről beszélgetnek egymással, de a jelenet jól végződik. Nem történik erőszak, a két banda szétválik, mindenki megy a maga útjára. Úgy tűnik tehát, hogy a nyelvi különbségek ellenére van megértés a szereplők között.

A többi filmben is olyan lengyel szereplők jelennek meg, akik számára érthető a magyar nyelvű beszéd, még akkor is, ha ők maguk nem tudnak magyarul. Minden ilyen személy azonban egy-egy rendkívüli képességekkel rendelkező ember, akire a film többi szereplője csodálattal néz fel. Ez a magyar nyelv másik jellemzője: **csak kivételes képességű emberek értik (3. jellemző)**. A *Rokonság* (2018) című tévésorozat egyik epizódjában egy fiatal színész egy magyar filmmel beszélget. A magyar magyarul beszél a fiúhoz, a fiú pedig látszólag mindent megért, és lengyelül válaszol értelmesen a beszélgetőpartnerének. A fiatal színész barátnője végighallgatja a beszélgetést. Később megkérdezi a barátját, hogyan lehetséges, hogy sikeresen kommunikál egy magyarral. Amikor

a férfi azt válaszolja, hogy kitalálta az elhangzó mondatok jelentését, a barátnő elismerő hangon közli vele, hogy nem rossz színész. A magyarok megértésével jól boldogul Marta is, a *Madártej* (2021) főszereplőinek, Tadeknek és Elżbietának a tizenéves lánya. Szülei a nyolcvanas évek sűrűke Lengyelországból próbálnak átjutni Magyarországra, hogy a csempészett áruk eladásával némi pénzt keressenek, majd átéljék életük legjobb nyaralását. Marta zavarodott és tanácstalan szüleiell ellentétben képes kitalálni, hogy mit akar tőle a budapesti reptéri dolgozó, és mit kérdez az étteremben a pincér az egész családtól. Mi több, az egyes angol szavak és gesztusok keverékével hatékonyan tudja közölni a pincérral a családjá igényeit. Szülei szemszögéből nézve a tinédzser kommunikációs készsége figyelemre és csodálatra méltó.

Barbara és Hans, a *Halló, Hans!* (2007) című háborús sitcom szereplői, akik intim viszonyba kerülnek, s szintén problémamentesen kommunikálnak egymással. A magyarul beszélő Barbarát a film egyik lengyel szereplője sem érti. Kivételt képez Hans, a magát Abwehr-tisztnek tettető lengyel, aki a magyar színésznő iránti nagy szenvedélyétől befolyásolva látszólag tökéletesen megérti a nő minden szavát, és ennek megfelelően reagál. Hans azonban kivételes képességű ember, ő ugyanis kettős ügynök.

Hans csak egy bizonyos pontig beszél Barbarával lengyelül. Egy nemi érintkezés után, amelynek során Barbara feltehetően nyakon harapja Hansot, Hans magyarul kezd beszélni. A sorozat többi szereplője arra következtet, hogy Barbara vámpír. Egyikük még ki is jelenti, hogy Barbara biztosan vámpír, hiszen egyetlen élő ember sem lenne képes megtanulni magyarul. A magyar nyelv tehát itt olyan nyelvként jelenik meg, amelyet **nem lehet hagyományos módszerekkel tanítani (4. jellemző)**. Hasonlóan szokatlan módon sajátítja el a magyar nyelvet egy másik vígjáték főszereplője, Adi a *Tökfej, avagy az utolsó agysejt* (2006) című filmben. Mivel Adi gyorsan meg akar tanulni angolul, úgy dönt, hogy egy varázslatos nyelvtanulási eszközt használ, amelyet alvás közben a fejére helyeznek. Mivel nem engedheti meg magának a készülék eredeti változatát, egy orosz kereskedőtől vesz egy hamisítványt. A készülék nagyon hatékonynak bizonyul, Adi egy éjszaka alatt megtanul egy idegen nyelvet, de nem az angolt, hanem a magyart. A szereplő először le van törve, de végül a magyar nyelvtudása nagyon hasznosnak bizonyul, mert ennek köszönhetően munkát kap a magyar nagykövetségen, és teljesen megváltozik az élete. A magyar nyelv tehát szintén egy olyan **nyelv, amelynek ismerete nagy hasznot hozhat** valakinek **(5. jellemző)**.

Még egy magyarul beszélő lengyel szerepelt lengyel filmben, Maciej, a *Nem vagy te intéző* (1995) című erotikus vígjáték főszereplőjének, Adamnak a barátja. Maciej mindenben jobb, mint Adam. Ráadásul minden alkalommal, amikor Adam új nővel kerül intim kapcsolatba, kiderül, hogy a szeretőnek is van, vagy

volt már korábban szexuális kapcsolata Maciejjel. Amikor Adam, aki épp most kezdett viszonyt egy magyar nővel, Ildikóval, meglátogatja barátját az irodában, Maciej éppen magyarul telefonál. Minden jel arra utal, hogy a beszélgetőpartner Ildikó, és hogy Maciej intim kapcsolatban áll vele. Semmit sem tudunk arról, hogyan tanult meg magyarul a főszereplő barátja. Az azonban biztos, hogy az a tény, hogy Maciej tud magyarul, erősíti Adam kisebbségi érzését, és megerősíti a meggyőződését abban, hogy a barátja sikeres ember.

Már említettük, hogy az egyik lengyel filmben egy bolgár nő szájából hangzott el magyar beszéd. A nő, aki csak néhány magyar kifejezést tudott, magyaroknak adta ki magát, és a vele kommunikálni próbáló lengyelek elhitték a játékát. Érdekes módon hasonló tévedésről van szó a *Halló, Hans!* (2007) című sorozatban is. A sorozat egy lengyel fogadóban játszódik, ahova egy nap egy magyar színésznő érkezik, Barbara. Ott megismerkedik Hansszal, a sorozat főszereplőjével. A többi szereplő meg van győződve arról, hogy Barbara vámpír. Amikor rájönnek, hogy a pár viszonyt kezdett, Hans életét féltve elkábítják mindkettőjüket, és székhez kötik őket. Egy idő múlva megtalálja Barbarát a kollégája, egy német színész. Amikor megkérdezi a mellette álló férfit, hogy mit tettek a nővel, a férfi azt válaszolja, hogy olyan furcsán beszélt, hogy bolgárnak hitték, és letartóztatták. Itt tehát utalás van arra, hogy **a magyar nyelv a bolgárhoz hasonlóan hangzik (6. jellemző)**.

Még egy jelenetet érdemes megemlíteni, amelyben a szereplők a magyar családnevek kiejtéséről vitatkoznak. Ez a jelenet a *Kék, mint a Fekete-tenger* (1977) című tévésorozatból való, és Stefan Karwowski budapesti repülőútja előtt játszódik. Stefan a repülőtéren várja felettesét, Powroźny igazgató urat, hogy átvegye tőle a magyaroknak szánt ajándékot. Powroźny megjelenik egy csomaggal, átadja Karwowski-nak, és arra kéri, hogy ajándékozza meg vele Ferenczy urat. A magyar családnevet hibásan, lengyelesen ejti ki (*ferencsi*). Karwowski, aki szorgalmasan készült üzleti útjára, és indulás előtt áttanulmányozta a lengyel–magyar nyelvkönyveket, kijavítja az igazgatót, de Powroźny ragaszkodik a *ferencsi* alakhoz. Stefan ezentúl mindig *cs*-vel ejti majd a magyar nevét. E jelenet alapján rekonstruálható a magyar nyelv következő sajátossága: **a magyar nevek helyesírása és kiejtése a lengyelek számára nehézkes (7. jellemző)**.

*Az ítéletek értékelése a hozzáférhetőség, pontosság
és részletesség szempontjából*

Az elemzés alapján a magyar nyelv hét jellegzetességét azonosítottuk. Ezek a magyar nyelvvel kapcsolatos sajátos ítéletek, amelyek a lengyelek nyelvi tudatában működnek. Mindezek az ítéletek a magyar nyelv külső jellemzőire vonat-

koznak: a magyar nyelv érthetőségére a lengyelek számára, a beszédtempóra, a beszédmódra, a más nyelvekhez való hangzásbeli hasonlóságra, a megértés és a tanulás lehetőségére, a nyelv elsajátításának előnyeire és a nevek helyesírására. Ezzel szemben a magyar nyelv belső jellemzői (fonológia, morfológia, szintaktika, szókincs) a lengyelek köznyelvi tudata számára hozzáférhetetlenek.

Ami az ítéletek pontosságát illeti, úgy tűnik, hogy közülük csak három tekinthető meglehetősen pontosnak. Ezek az **1. számú ítélet** (a magyar nyelv érthetetlen), a **3. számú** (csak kivételes képességű emberek értik) és a **7. számú** (a magyar nevek helyesírása és kiejtése a lengyelek számára nehézkes). A magyar nyelv, mint a régió többi nyelvével nem rokon, azoktól szerkezetében, nyelvtanában és szókincsében eltérő nyelv, valóban érthetetlen a legtöbb lengyel számára. A nevek helyesírása és kiejtése is nagy nehézséget okoz, amint azt láthatjuk például az újságírók beszámolóiban, vagy más helyzetekben, amikor magyarokról beszélünk, vagy közvetlenül megszólítjuk őket. Innen ered az a hiedelem, hogy magyarul csak azok tanulhatnak meg, akik különleges nyelvi képességekkel rendelkeznek, azaz valamilyen szempontból kiemelkedő egyéniségek. Meg kell azonban jegyezni, hogy ezek a vélemények nem teljesen felelnek meg a valóságnak. A magyar nyelv ugyanis az európai nyelvi areában van, a magyarban nincsenek olyan hangok, amelyekkel a lengyelek ne tudnának megbirkózni. Sokan azok közül, akik megtanultak magyarul, nem rendelkeznek átlagon felüli nyelvtelhetséggel. Ez abból is látszik, hogy a magyaron kívül gyakran egyetlen más nyelvet sem sajátítottak el (jól).

A fennmaradó négy ítélet vagy helytelen, vagy a pontosságuk nehezen megállapítható, mivel inkább a pszichológusok, mint a nyelvészek megállapításaival való összeegyeztethetőség szempontjából kell vizsgálni őket. A **4. számú ítélet** (a magyar nyelvet nem lehet hagyományos módszerekkel tanítani) pontatlan. Ez nem igaz, mivel a magyar nyelv tanításának módszerei nem különböznek bármely más nyelv tanításának módszereitől. Másrészt a **2. számú** (a magyar nyelvet gyorsan beszéljük), az **5. számú** (a magyar nyelv ismerete nagy hasznot hozhat) és a **6. számú** (a magyar nyelv a bolgárhoz hasonlóan hangzik) ítéleteket nyelvészeti szempontból nehéz igazolni. Nincs okunk azt hinni, hogy a magyarok gyorsabban és többet beszélnek, mint a lengyelek. Megerősítést nyert azonban az, hogy minél kevésbé ismerünk egy nyelvet, annál inkább úgy gondoljuk, hogy beszélői gyorsan beszélnek. Szintén nehéz beszélni a magyar és a bolgár hangok szubjektív hasonlóságáról (vagy annak hiányáról). Bár igaz, hogy a magyar nyelv bizonyos balkáni hatások alatt áll, a bolgár pedig, annak ellenére, hogy a szláv nyelvcsaládba tartozik, szerkezetileg hasonlóvá vált a török nyelvekhez, és ezért átvett bizonyos agglutinációs vonásokat. Az az állítás pedig, hogy a magyar nyelv ismerete előnyös lehet, nyelvészeti módszerekkel nem bizonyítható.

Ami a fenti ítéletek részletességét illeti, el kell ismerni, hogy mindegyik felületes megfigyeléseken alapul, és ezért nagyon általános jellegű.

Következtetések

Az 1945 utáni lengyel játékfilmek és televíziós sorozatok elemzése alapján rekonstruált magyar nyelv képe olyan szubjektív kép, amely a lengyelek általános nyelvi tudatában működik. A magyar nyelv azért egzotikus, mert nagyon különbözik más nyelvektől, amelyekkel a lengyelek találkoznak, vagy amelyeket megtanulnak. Ez a különbség nemcsak a helyesírásban mutatkozik meg, amely véletlenszerű, nehezen kiejthető jelek soraként jelenik meg, hanem magának a nyelvnek a hangzásában is, amely semmivel sem hasonlítható össze (legfeljebb talán a bolgárral, amely ugyanolyan egzotikus, mint a magyar nyelv). A magyar nyelvet nehéz nyelvnek tartják, ezért elsajátítása különleges nyelvi képességet és szokatlan módszereket igényel. A tanulására azonban érdemes vállalkozni, hiszen a magyar nyelv ismerete hasznos lehet. Ezeket a magyar nyelvvel kapcsolatos naiv, olykor kissé túlzó ítéleteket és felfogásokat meglehetősen nagyfokú általánosság jellemzi, és csak egy részük védhető a nyelvészek és pszicholingvisták kutatási eredményeivel szembeesítve. Az ítéletek többsége vagy téves, vagy nyelvészeti módszerekkel nehezen ellenőrizhető.

Irodalom

- Bańczerowski, Janusz. 1999. A világ nyelvi képe mint a szemantikai kutatások tárgya. *Magyar Nyelv* 95 (2): 188–195.
- Bańczerowski, Janusz. 2006. Az anya fogalmának nyelvi képe a magyar nyelvben. *Magyar Nyelvőr* 130 (3): 261–271.
- Bartmiński, Jerzy. 2008. Polski stereotyp matki. *Postscriptum Polonistyczne* 1 (1): 33–53.
- Bartmiński, Jerzy. 2009. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Preston, Dennis R. 1996. Whaddayaknow? The Modes of Folk Linguistic Awareness. *Language Awareness* 5 (1): 40–74.
- Preston, Dennis R. 2018. Folk Linguistics and Language Awareness. In *The Routledge Handbook of Language Awareness*, szerk. Peter Garrett – Josep M. Cots. 375–386. London: Routledge.

Anna GRZESZAK – Damian KALETA

OBRAZ JĘZYKA WĘGIERSKIEGO W POLSKIM FILMIE

Celem artykułu jest rekonstrukcja obrazu języka węgierskiego ukrytego w polskich filmach fabularnych i serialach wyprodukowanych po 1945 roku. Praca została zainspirowana z jednej

strony badaniami prowadzonymi przez polskich etnolingwistów, a z drugiej założeniami lingwistyki potocznej. Na podstawie analizy rozwiązań fabularnych zastosowanych w analizowanych filmach sformułowano zbiór sądów oddających sposób, w jaki Polacy postrzegają język węgierski. Sądy te zostały następnie opisane pod kątem ich trafności, szczegółowości oraz dostępności zjawisk językowych.

Słowa kluczowe: językowy obraz świata, etnolingwistyka, językoznawstwo potoczne, język węgierski, polski film fabularny

Ana GŽEŠAK – Damjan KALETA

SLIKA MAĐARSKOG JEZIKA U POLJSKOM FILMU

Studija se uklapa u istraživanja jezičke slike sveta koja sprovođe uglavnom poljski etnolingvisti. Naš cilj je da na osnovu analize poljskih filmova i televizijskih serija snimljenih posle 1945. godine rekonstruišemo kako funkcioniše slika mađarskog jezika u jezičkoj svesti Poljaka. Procene dobijene analizom vrednuju se u smislu pristupačnosti, tačnosti i podrobnosti. Na taj način dobijamo odgovor na pitanje, kako Poljaci doživljavaju mađarski jezik, i da li su njihove predstave o jeziku utemeljene na lingvističkim istraživanjima.

Ključne reči: jezička slika sveta, kulturna lingvistika, narodna lingvistika, mađarski jezik, poljski filmovi i serije

Anna GRZESZAK – Damian KALETA

THE IMAGE OF THE HUNGARIAN LANGUAGE IN POLISH CINEMATOGRAPHY

The study is part of a stream of research on the world's linguistic image, conducted mainly by Polish ethnolinguists. Our aim is to reconstruct how the image of the Hungarian language functions in the linguistic consciousness of Poles based on an analysis of Polish films and television series made after 1945. The findings obtained from the analysis will be evaluated in terms of accessibility, accuracy and detail. This will provide answers to the questions of how Poles perceive the Hungarian language and whether their perceptions of the language are well-founded on the basis of linguistic research.

Keywords: linguistic image of the world, cultural linguistics, vernacular linguistics, Hungarian language, Polish films and series